

Max Silva Abbott

University of San Sebastian, Chile

Czy prawa człowieka rzeczywiście nas chronią? Ewolucja koncepcji praw człowieka

Pod wpływem prac Międzypamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka

Abstrakt: Artykuł analizuje rosnący wpływ prawa międzynarodowego dotyczącego praw człowieka, koncentrując się na systemie międzypamerykańskim. Autor argumentuje, że prawa człowieka osiągnęły status pokrewny „religii świeckiej”. Krytykując brak rozliczalności organów wydających traktaty uznane na arenie międzynarodowej, tekst analizuje specyficzne cechy Międzypamerykańskiego Prawa Człowieka, takie jak autonomiczna interpretacja traktatów i kontrola doktryny konwencjonalności. Poddano analizie koncepcję „minimalnego standardu” budzącą obawy co do nieomyślności organów interpretujących zapisy traktatowe. Omówiono istnienie równoległych porządków prawnych oraz relacje między ramami krajowymi i międzynarodowymi, odsłaniając potencjalne wyzwania i „kompleks nieomyślności” wśród obrońców praw człowieka.

Słowa kluczowe: prawa człowieka, Międzypamerykański Trybunał Praw Człowieka, Międzypamerykański Trybunał Sprawiedliwości

1. Perspektywa: coraz silniejszy wpływ prawa międzynarodowego

Tytułem wstępu, poniższe refleksje opierają się na moich badaniach nad systemem międzypamerykańskim, a w szczególności na pracach Międzypamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka, stąd też odnoszą się przede wszystkim do sytuacji, jaka ma miejsce w tym regionie naszej planety. Refleksje te można jednak w dużym stopniu także odnieść do prawa międzynarodowego praw człowieka jako takiego.

Obecnie pojęcie praw człowieka cieszy się na Zachodzie tak dużym prestiżem, że wszystko, co się o nim mówi, jest uważane za dobry i niepodważalny czynnik (do tego stopnia, że można go uznać za „świecką religię”) legitymizujący państwa jako

takie, zarówno wobec swych obywateli, jak i na arenie międzynarodowej. Stąd też trójpodział władzy (władza wykonawcza, ustawodawcza i sądownicza) lub system demokratyczny nie są już dziś wystarczające, wymagana jest bowiem merytoryczna treść prawa krajowego, inspirowana prawami człowieka, a określana głównie przez prawo międzynarodowe.

W rezultacie prawa człowieka stały się rodzajem „prawa naturalnego”, choć nie są one ani oczywiste, ani obiektywne, ale podlegają nieustannej rozbudowie i rekonstrukcji. Dzieje się tak za sprawą międzynarodowego konsensu, który dał początek dzisiejszym traktatom dotyczącym praw człowieka, zarówno na poziomie globalnym, jak i regionalnym, a przede wszystkim za sprawą działań organów monitorujących te traktaty (Trybunałów, komisji i komitetów).

Dla jego zwolenników ten wielostronny rodowód prawa międzynarodowego stanowi sam w sobie bardziej prawowitą, nadrzędną i bardziej „humanitarną” rzeczywistość niż jakiegokolwiek prawo państwowe,¹ ponieważ to drugie posiada wyłącznie genezę unilateralną. Powyższe, ponieważ uważa się to prawo za wynik globalnego lub regionalnego konsensu (poprzez zasadę *pacta sunt servanda*), czyniłoby je nieomyślnym (w przeciwieństwie do prawa stanowionego przez państwo), biorąc pod uwagę, że konsens ten nie mógłby się mylić.² Z tego też

¹ Przedstawiając wiele perspektyw i różnorodne nomenklatury, Sergio García Ramírez, „The Relationship Between Inter-American Jurisdiction and States (National Systems): Some Pertinent Questions”, *Notre Dame Journal of International & Comparative Law*: Vol. 5: Iss. 1, Art. 5, L. 116 (2015), s. 127, <https://scholarship.law.nd.edu/ndjicl/vol5/iss1/5>; Mariela Morales Antoniazzi, „Interamericanización como mecanismo del *Ius Constitutionale Commune* de derechos humanos en América Latina”, [w:] Armin von Bogdandy, Mariela Morales Antoniazzi, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, red., *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Textos Básicos Para Su Comprensión*, Instituto de Estudios Constitucionales del Estado de Querétaro / Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law (2017), s. 420-423.

² Podobny tok rozumowania w:: Néstor P. Sagüés, „Obligaciones Internacionales y Control de Convencionalidad”, *Estudios Constitucionales*, vol. 8, nr 1 (2010), s. 125; nie używając takich sformułowań, podobne idee zob. Mariela Morales Antoniazzi, „El Estado abierto como objetivo del *Ius Constitutionale Commune*. Aproximación desde el impacto de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, [w:] Armin von Bogdandy; Héctor Fix-Fierro; Mariela Morales Antoniazzi, eds., *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Rasgos, Potencialidades y Desafíos*, UNAM / Max-Planck-Institut für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht / Instituto Iberoamericano de Derecho Constitucional (2014), s. 291 i 298; Néstor Sagüés, „Las relaciones entre los tribunales internacionales y los tribunales nacionales en materia de derechos humanos. Experiencias en Latinoamérica”, *Ius et Praxis*, vol. 9, nr 1 (2003), s. 214.

powodu jego treść powinna zostać bezzwłocznie przyjęta przez wszystkie krajowe systemy prawne, o czym będzie mowa za chwilę.

Tymczasem prawa człowieka ewoluowały w sposób niebywały (do tego stopnia, że niekiedy trudno jest je rozeznaczyć lub przewidzieć, jak będą rozumiane w przyszłości), zważywszy, że ich interpretacja została zmonopolizowana przez organy traktatowe (sądy, komisje i komitety), często odchodząc od pierwotnego znaczenia traktatów, które je ustanawiają. Ciało te nie są przez nikogo kontrolowane, a obywatele nie biorą udziału w ich pracach. Z tego powodu ewolucja praw człowieka stała się zjawiskiem coraz bardziej zhierarchizowanym i pozbawionym rozliczalności, z uwagi na cechy charakterystyczne międzyamerykańskiego porządku prawnego w zakresie praw człowieka, które zostaną wkrótce omówione.

W rezultacie organizacje te stają się „cenzorami świata”, z niezwykle swobodą ustalając, które prawa człowieka mają być chronione, kto ich przestrzega, a kto nie. Wszystkie te czynniki mają bezpośredni wpływ na legitymizację państw przed ich obywatelami i społecznością międzynarodową.

2. Niektóre cechy międzyamerykańskiego prawa z zakresu ochrony praw człowieka i problemy z nich wynikające

Celem lepszego zrozumienia tego ostatniego zjawiska, koniecznym jest krótkie przypomnienie niektórych cech charakterystycznych międzynarodowego prawa ochrony praw człowieka funkcjonującego w ramach systemu międzyamerykańskiego, które wzajemnie się uzupełniają i umacniają. Zwolennicy systemu uważają, że:

- a) Traktaty dotyczące praw człowieka posiadają „autonomiczne znaczenie”, w którego świetle ich sens jest zależny od monopolistycznej interpretacji ich organów traktatowych,³ a nie od rozumienia ich znaczenia przez państwa w momencie podpisywania tych traktatów lub w okresie późniejszym.⁴

³ Cecilia Medina Quiroga, „Los 40 años de la Convención Americana sobre Derechos Humanos a la luz de cierta jurisprudencia de la Corte Interamericana”, *Anuario de Derechos Humanos*, Vol. 5 (2009), s. 27; Héctor Faúndez Ledesma, „El Sistema Interamericano de protección de los Derechos Humanos. Aspectos institucionales y procesales”, *Instituto Interamericano de Derechos Humanos* (2004), s. 88-91; Manuel Núñez Poblete, „Principios Metodológicos para la Evaluación de los Acuerdos Aprobatorios de los Tratados Internacionales de Derechos Humanos y de las Leyes de Ejecución de Obligaciones Internacionales en la Misma Materia”, *Hemiciclo: Revista de Estudios Parlamentarios*, vol. 2 nr 4 (2011), s. 53.

⁴ Antonio Cançado Trindade, „El Derecho Internacional de los Derechos Humanos en el siglo XXI”, *Jurídica de Chile* (2006), s. 29-31, 344-345 oraz 349.

- b) Są one „żywym instrumentem”, zatem, aby lepiej chronić prawa człowieka, muszą dostosowywać się do nowych okoliczności poprzez wspomnianą monopolistyczną interpretację.⁵
- c) Ich interpretacja opiera się na „zasadzie interpretacji progresywnej” lub „braku regresu”, dzięki czemu w coraz większym stopniu zabezpieczają prawa, które już chronią, nie pozwalając sobie na regres w kierunku interpretacji mniej korzystnych.⁶
- d) Charakteryzują się one elastycznymi zasadami interpretacji, ponieważ wraz z klasycznymi normami, które regulują tę kwestię (art. 31 i nast. Konwencji wiedeńskiej), interpretacje te muszą być ewolucyjne,⁷ dynamiczne,⁸ holistyczne,⁹

⁵ Eduardo Ferrer Mac-Gregor, „Interpretación Conforme y Control Difuso de Convencionalidad. El Nuevo Paradigma para el Juez Mexicano”, [w:] Miguel Carbonell and Pedro Salazar, *Derechos Humanos: Un Nuevo Modelo Constitucional*, Universidad Nacional Autónoma de México, 2011, s. 392; Juana María Ibáñez Rivas, *Control de convencionalidad*, UNAM / Instituto de Investigaciones Jurídicas / Comisión Nacional de los Derechos Humanos, 2017, s. 136; Flavia Piovesan, „*Ius Constitutionale Commune* latinoamericano en derechos humanos e impacto del Sistema Interamericano: rasgos, potencialidades y desafíos”, [w:] Armin von Bogdandy; Héctor Fix-Fierro; Mariela Morales Antoniazzi, eds, *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Rasgos, Potencialidades y Desafíos*, op. cit., s. 69-70.

⁶ Carlos Ayala Corao, „Inconstitucionalidad de la denuncia de la Convención Americana sobre Derechos Humanos por Venezuela”, *Estudios Constitucionales*, vol. 10 N° 2 (2012), s. 655 oraz 665-678; Gonzalo Aguilar Cavallo, „Los derechos humanos como límites a la democracia a la luz de la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Revista da Ajuris* (Porto Alegre), Vol. 43 N° 141 (2016), s. 345-347; Hernán Olano García, „Teoría del Control de Convencionalidad”, *Estudios Constitucionales*, vol. 14 N° 1 (2016), s. 85.

⁷ Gonzalo Aguilar Cavallo, „La Corte Suprema y la aplicación del Derecho Internacional: un proceso esperanzador”, *Estudios Constitucionales*, vol. 7 N° 1 (2009), s. 92-93; Eduardo Ferrer Mac-Gregor i Carlos Pelayo Möller, „La obligación de ‘respetar’ y ‘garantizar’ los derechos humanos a la luz de la jurisprudencia de la Corte Interamericana”, *Estudios Constitucionales*, vol. 10, nr 2 (2012), s. 149-150; Cançado, zob. przypis nr 4 powyżej, s. 23-25, 40, 46-49 oraz 530-531.

⁸ Humberto Nogueira Alcalá, „Diálogo interjurisdiccional y control de convencionalidad entre los tribunales nacionales y la Corte Interamericana de Derechos Humanos en Chile”, *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. 19 (2013), s. 521; Gastón Pereyra Zabala, „El control de convencionalidad en el sistema interamericano de derechos humanos”, *Revista de Derecho* (Montevideo), N° 6 (2011), s. 174; Alfonso Santiago, „El Derecho Internacional de los Derechos Humanos: posibilidades, problemas y riesgos de un nuevo paradigma jurídico”, [w:] *60 Persona y Derecho* (2009), s. 111.

⁹ Luis D. Vásquez i Sandra Serrano, „Los Principios de Universalidad, Interdependencia, Indivisibilidad y Progresividad. Apuntes Para su Aplicación Práctica”, [w:] Miguel Carbonell i Pedro Salazar, red., *La Reforma Constitucional en Derechos Humanos: Un Nuevo Paradigma*, IIJ, Universidad Nacional Autónoma de México, 2011, s. 155; Cançado, zob. przypis nr 4 powyżej, s. 155, 164 oraz 166-167.

systematyczne,¹⁰ progresywne,¹¹ ostateczne,¹² etc., pozostawiając tym samym dużą swobodę podmiotowi interpretującemu. Stąd też wyłoniły się nowe prawa, bądź to poprzez rozszerzenie już istniejących,¹³ poprzez odkrywanie praw „dorozumianych”,¹⁴ czy też poprzez dokonanie egzegezy sprzecznej z tekstem, który te prawa ustanawia.¹⁵ Ponadto, jeśli prawa człowieka są uważane za

¹⁰ Karlos Castilla Juárez, „Un Nuevo Panorama Constitucional para el Derecho Internacional de los Derechos Humanos en México”, *Estudios Constitucionales*, vol. 9 nr 2 (2011), s. 154-157; Lorena Fries Monleón, „El Instituto Nacional de Derechos Humanos en Chile y sus desafíos para avanzar hacia una visión integral en el discurso y práctica de los derechos humanos en Chile”, *Anuario de Derechos Humanos* (Universidad de Chile), vol. 8 (2012), s. 169-171; José Orozco, „Los Derechos Humanos y El Nuevo Artículo 1º Constitucional”, *Ius: Revista del Instituto de Ciencias Jurídicas de Puebla*, nr 28 (2011), s. 93.

¹¹ Manuel Núñez Poblete, „Sobre la doctrina del margen de apreciación nacional. La experiencia latinoamericana confrontada y el telos constitucional de una técnica de adjudicación del DIDH”, [w:] Acosta Alvarado *et al.*, red., *El Margen de Apreciación En el Sistema Interamericano de Derechos Humanos: Proyecciones Regionales y Nacionales*, Universidad Nacional Autónoma de México, 2012, s. 29; Cañado, zob. przypis nr 4 powyżej, s. 23-25, 40, 46-49 oraz 532-533; Pereyra, zob. przypis nr 8 powyżej, s. 174.

¹² Liliana Galdámez Zelada, „Protección de la víctima, cuatro criterios de la Corte Interamericana de Derechos Humanos: interpretación evolutiva, ampliación del concepto de víctima, daño al proyecto de vida y reparaciones”, *Revista Chilena de Derecho*, vol. 34, nr 3 (2007), s. 445; Humberto Nogueira Alcalá, „Diálogo Interjurisdiccional, Control de Convencionalidad y Jurisprudencia del Tribunal Constitucional en el Período 2006-2011”, *Estudios Constitucionales*, vol. 10 nr 2 (2012), s. 82; Núñez Poblete, zob. przypis nr 3 powyżej, s. 54.

¹³ Álvaro Francisco Amaya Villarreal, „El Principio *Pro Homine*: Interpretación Extensiva vs El Consentimiento del Estado”, *International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional*, nr 5 (2005), s. 337-380; Gonzalo Aguilar Cavallo i Humberto Nogueira Alcalá, „El principio favor persona en el derecho internacional y en el derecho interno como regla de interpretación y de preferencia normativa”, *Revista de Derecho Público*, Vol. 84 (2016), s. 17-19 oraz 20; David Lovatón Palacios, „Control de convencionalidad interamericano en sede nacional: una noción aún en construcción”, *Revista Direito & Práxis*, Vol. 8 N° 2 (2017), s. 1405-1406.

¹⁴ Álvaro Paúl Díaz, „The American Convention on Human Rights. Updated by the Inter-American Court”, *Iuris Dictio*, vol. 20 (2017), s. 53-87; Gonzalo Candia Falcón, „Derechos implícitos y Corte Interamericana de Derechos Humanos: una reflexión a la luz de la noción de Estado de Derecho”, *Revista Chilena de Derecho*, Vol. 42 N° 3 (2015), s. 874-884; Alfredo Vítolo, „Una novedosa categoría jurídica: el «querer ser». Acerca del pretendido carácter normativo *erga omnes* de la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos. Las dos caras del «control de convencionalidad»”, *Pensamiento Constitucional*, N° 18 (2013), s. 369-373.

¹⁵ Álvaro Paúl Díaz, „La Corte Interamericana *in vitro*: notas sobre su proceso de toma de decisiones a propósito del caso ‘Artavia’”, *Revista Derecho Público Iberoamericano*, vol. 1 (2) (2013), s. 303-345; Max Silva Abbott i Ligia de Jesús Castaldi, „¿Se comporta la Corte Interamericana como tribunal (internacional)? Algunas reflexiones a propósito de la supervisión de cumplimiento del *Caso Artavia Murillo vs. Costa Rica*”, *Prudentia Iuris*, vol. 82 (2016), s. 19-58.

niepodzielne,¹⁶ współzależne,¹⁷ etc., interpretujący może nadać im praktycznie dowolny wydźwięk, ponieważ nie występuje między nimi obiektywna hierarchia.

e) Ochrona tych praw podlega zasadzie „*pro homine*” czy też „*favor persona*”,¹⁸ która pozwala sędziemu, zarówno na szczeblu krajowym, jak i międzyamerykańskim, na dość swobodny wybór normy prawnej, jaka zostanie zastosowana do rozstrzygnięcia sprawy dotyczącej praw człowieka, niezależnie od tego, czy jest to norma krajowa, czy międzynarodowa.¹⁹

f) Wreszcie, że ustanowione przez prawo międzynarodowe kryteria dotyczące praw człowieka stanowią jedynie „standard minimalny” odnośnie do wymogów ochrony tych praw.²⁰ Stąd też jedynym zadaniem pozostawionym państwom

¹⁶ Susana Albanese, „La fórmula de la cuarta instancia”, p. 7, [w:] LexisNexis, Lexis N° 0003/001051, <http://www.villaverde.com.ar/archivos/File/docencia/unlz-alimentos/Bibliografia/cuarta-instancia-Albanese.pdf> (ostatnia wizyta: 11 listopada 2014 r.); Vásquez i Serrano, zob. przypis nr 9 powyżej, s. 148-159; Amaya, zob. przypis nr 13 powyżej, s. 345.

¹⁷ Ferrer, zob. przypis nr 5 powyżej, s. 366; Frías, zob. przypis nr 10 powyżej, s. 169-171; Cançado, zob. przypis nr 4 powyżej, s. 117.

¹⁸ José Luis Caballero Ochoa, „La cláusula de interpretación conforme y el principio pro persona (art. 1° segundo párrafo de la Constitución)”, [w:] Miguel Carbonell i Pedro Salazar, red., *La Reforma Constitucional de Derechos Humanos: Un Nuevo Paradigma*, op. cit., s. 132-133 oraz 141-142; Amaya, zob. przypis nr 13 powyżej, s. 337-380; Ferrer, zob. przypis nr 5 powyżej, s. 340-358, 361-366 oraz 387-390; Castilla, zob. przypis nr 10 powyżej, s. 149-153; Humberto Nogueira Alcalá, „Los desafíos del control de convencionalidad del corpus iuris interamericano para las jurisdicciones nacionales”, *Boletín Mexicano de Derecho Comparado [BMDC]*, vol. 45, nr 135 (ostatnia wizyta: 26 września 2011 r.), s. 1168-1170, 1176-1178 oraz 1187-1189.

¹⁹ Juan Carlos Hitters, „Un avance en el control de convencionalidad. (El efecto ‘erga omnes’ de las sentencias de la Corte Interamericana)”, *Estudios Constitucionales*, vol. 11, nr 2 (2013), s. 708-709; Eduardo Ferrer Mac-Gregor, „Eficacia de la Sentencia Interamericana y la Cosa Juzgada Internacional: Vinculación Directa Hacia Las Partes (*Res Judicata*) e Indirecta Hacia los Estados Parte de la Convención Americana (*Res Interpretata*) (Sobre El Cumplimiento del Caso Gelman vs. Uruguay)”, *Estudios Constitucionales*, vol. 11 nr 2 (2013), s. 676; Claudio Nash Rojas, „Control de convencionalidad. Precisiones conceptuales u desafíos a la luz de la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Anuario e Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. 19 (2013), s. 505.

²⁰ Eduardo Meier García, „Nacionalismo constitucional y Derecho Internacional de los Derechos Humanos”, *Estudios Constitucionales*, vol. 9 N° 2 (2011), s. 332-333 oraz 369-371; Juan C. Hitters, „¿Son Vinculantes los Pronunciamientos de la Comisión y de la Corte Interamericana de Derechos Humanos? (Control de Constitucionalidad y Convencionalidad)”, [w:] *Revista Iberoamericana de Derecho Procesal Constitucional*, nr 10 (2008), s. 153, przyp. nr 12; Nogueira, zob. przypis nr 12 powyżej, s. 58-59, 64, 68, 71-72, 81, 84- 85, 96, 100-102 oraz 124; Ferrer, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 657, 669, 671-672 oraz 677.

byłoby dopasowanie się do tej „ruchomej linii” lub jej przekroczenie.²¹ Jest to niezwykle istotny aspekt, do którego powrócimy w dalszej części tekstu.

Skutkiem tego monopolistyczna interpretacja tych traktatów przez ich organy monitorujące doprowadziła do ich przyćmienia, narażając na uszczerbek tradycyjną teorię źródeł prawa międzynarodowego²² (jak ustanowiono w art. 38 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości²³) oraz pierwotnemu *pacta sunt servanda*, które dało im początek.

Krótko mówiąc, mamy do czynienia z „innymi” traktatami, pierwotny konsensus bowiem państw sygnatariuszy zastąpiono swobodną interpretacją organów powołanych do ochrony praw człowieka.

²¹ Aguilar, zob. przypis nr 6 powyżej, s. 337-365.

²² Carlos Cerda Dueñas, „La nota diplomática en el contexto del *soft law* y de las fuentes del derecho internacional”, *Revista de Derecho* (Valdivia, Chile), Vol. XXX N° 2 (2017), s. 159-179; Sergio Fuenzalida Bascuñán, „La jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos como fuente del derecho. Una revisión de la doctrina del «examen de convencionalidad»”, [w:] *Revista de Derecho* (Valdivia, Chile), Vol. XXVIII N° 1 (2015), s. 171-192; Alan Diego Vogelfanger, „La creación de derecho por parte de los tribunales internacionales. El caso específico de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Pensar en Derecho* (Universidad de Buenos Aires), N° 7, vol. 4 (2015), s. 251-284; Vítolo, zob. przypis nr 14 powyżej, s. 357-380; Miriam Henríquez Viñas and José Ignacio Núñez, „El control de convencionalidad: ¿Hacia un no positivismo interamericano?”, *Revista Boliviana de Derecho*, N° 21 (2016), s. 338-339.

²³ Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości.

Art. 38

1. Trybunał, którego zadaniem jest orzekać na podstawie prawa międzynarodowego w sporach, które będą mu przekazane, będzie stosował:

a. konwencje międzynarodowe, bądź ogólne, bądź specjalne, ustalające reguły, wyraźnie uznane przez państwa spór wiodące;

b. zwyczaj międzynarodowy, jako dowód istnienia powszechnej praktyki, przyjętej jako prawo;

c. zasady ogólne prawa, uznane przez narody cywilizowane;

d. z zastrzeżeniem postanowień art. 59 związanie wyrokiem, wyroki sądowe tudzież zdania najznakomitszych znawców prawa publicznego różnych narodów, jako środek pomocniczy do stwierdzania przepisów prawnych.

2. Postanowienie niniejsze nie stanowi przeszkody, aby Trybunał mógł orzekać *ex aequo et bono*, o ile strony na to zgadzają się.

Art. 59

Wyrok sądu wiąże tylko strony będące w sporze i tylko w stosunku do danego sporu.

(Dz. U. 1947.23.90 – Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, <https://arslege.pl/statut-miedzynarodowego-trybunalu-sprawiedliwosci/k352/>).

W przypadku systemu międzyamerykańskiego przyczyniło się to między innymi do powstania *doktryny kontroli konwencyjności*,²⁴ wprowadzonej w następstwie orzecznictwa Trybunału Międzyamerykańskiego,²⁵ która zobowiązuje sędziów krajowych do stosowania kryteriów międzynarodowych²⁶ (tj. ich własnego orzecznictwa) przepisom krajowym, nawet jeśli posiadają one rangę konstytucyjną.²⁷ Tym samym sędzia krajowy mógłby:

²⁴ García, zob. przypis nr 1 powyżej, s. 115-151; Miguel Carbonell, „Introducción general al control de convencionalidad”, UNAM, <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/7/3271/11.pdf>, s. 67-95 (ostatnia wizyta: 14 maja 2014 r.); Sagüés, zob. przypis nr 2 powyżej, s. 117-136; Ernesto Rey Cantor, „Controles de convencionalidad de las leyes”, [w:] Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Arturo Zaldívar Lelo de Larrea, red., *La Ciencia del Derecho Procesal Constitucional. Estudios en Homenaje a Héctor Fix Zamudio en Sus Cincuenta Años Como Investigador del Derecho*, Vol. IX. Derechos Humanos y Tribunales Internacionales, Unam, Instituto Mexicano de Derecho Procesal Constitucional, Marcial Pons 2008, s. 225-262; Ariel Dulitzky, „El impacto del control de convencionalidad. ¿Un cambio de paradigma en el sistema interamericano de derechos humanos?”, [w:] José Sebastián Elias et al., red., *Tratado de los Derechos Constitucionales*, wyd. 1, Abeledo Perrot 2014, s. 553-569.

²⁵ Christina Binder, „¿Hacia una Corte Constitucional de América Latina? La jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos con un enfoque especial sobre las amnistías”, [w:] Armin von Bogdandy, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Mariela Morales Antoniazzi, red., *La Justicia Constitucional y Su Internacionalización. ¿Hacia Un Ius Constituionale Commune en América Latina? Tomo II*, Unam / Max-Plank-Institut für a Usländisches Öffentliches Recht und Volkerrecht / Instituto Iberoamericano de Derecho Constitucional 2010, s. 169, 173-174 oraz 185; Néstor P. Sagüés, „Las opiniones consultivas de la Corte Interamericana, en el control de convencionalidad”, *Pensamiento Constitucional*, N° 20 (2015), s. 281; Víctor Bazán, „En torno al control de las inconstitucionalidades e inconventionalidades omisivas”, *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. 14 (2010), s. 151-177; Karlos Castilla Juárez, „El control de convencionalidad; un nuevo debate en México a partir de la sentencia del caso Radilla Pacheco”, *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, Vol. XI (2011), s. 600.

²⁶ Eréndira Salgado Ledesma, „La probable inejecución de las sentencias de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Revista Mexicana de Derecho Constitucional*, N° 26 (2012), s. 224; Gonzalo Aguilar Cavallo, „Constitucionalismo global, control de convencionalidad y el derecho a huelga en Chile”, *Anuario Colombiano de Derecho Internacional (ACDI)*, Vol. 9 (2016), s. 137; Claudio Nash Rojas, Constanza Núñez Donald, „Recepción formal y sustantiva del Derecho Internacional de los Derechos Humanos: experiencias comparadas y el caso chileno”, *Anuario Mexicano de Derecho Comparado*, vol. XLX, núm. 148 (2017), s. 207.

²⁷ Leonardo García Jaramillo, „De la «constitucionalización» a la «convencionalización» del ordenamiento jurídico. La contribución a un *ius constitutionale commune*”, *Revista Derecho del Estado*, N° 36 (2016), s. 131-166; David Andrés Murillo Cruz, „La dialéctica entre el bloque de constitucionalidad y el bloque de convencionalidad en el sistema interamericano de derechos humanos”, *Revista de Derecho Público* (Universidad de los Andes, Colombia), N° 36 (2016), s. 1-35; Néstor Sagüés, „Derechos constitucionales y derechos humanos. De la Constitución Nacional a la Constitución convencionalizada”, [w:] Humberto Nogueira Alcalá red., *La Protección de los Derechos Humanos y Fundamentales de Acuerdo a la Constitución y El Derecho Internacional de los Derechos Humanos*, Librotecnia, Santiago 2014, s. 15-23.

- a) Orzec, na korzyść standardu międzynarodowego, że standard krajowy nie ma zastosowania w przypadku całkowitej niezgodności między nimi;²⁸
- b) Dokonać reinterpretacji standardu krajowego w świetle kryteriów międzynarodowych celem ich wzajemnej harmonizacji²⁹ (tzw. „wykładnia zgodności”³⁰); lub
- c) Zastosować normy krajowe, ale jedynie w przypadku, gdy ich poziom przewyższa „minimalny standard” prawa międzynarodowego.³¹

Ponadto, ponieważ Konwencja Amerykańska „żyje” w elastycznej i ewoluującej interpretacji Trybunału³² (ponieważ uważa się on za ostateczny³³ i niepodlegający zaskarżeniu³⁴ podmiot interpretujący Konwencję), Trybunał ten uznaje, że przedmiotowa Konwencja jest „aktualizowana” wraz z wydaniem każdego z jego orzeczeń. Z tego powodu uznaje, że jego interpretacja jest wiążąca dla wszystkich państw, nawet jeśli nie były one stroną sporu, który doprowadził do wydania

²⁸ Caballero, zob. przypis nr 18, pp. 109-112 oraz 120-122; Gonzalo García Pino, „Preguntas esenciales sobre el control de convencionalidad difuso aplicables a Chile”, [w:] Humberto Nogueira Alcalá red., *La Protección de los Derechos Humanos y Fundamentales de Acuerdo a la Constitución y El Derecho Internacional de los Derechos Humanos*, op. cit., s. 356 oraz 359-60; Rey Cantor, zob. przypis nr 24 powyżej, s. 226 and 261-262.

²⁹ Pablo Contreras, „Control de convencionalidad, deferencia internacional y discreción nacional en la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Ius et Praxis*, vol. 20, nr 2 (2014), s. 237-38, 254, 261 oraz 263; Sagüés, zob. przypis nr 2 powyżej, s. 215-216; Ibáñez, zob. przypis nr 5 powyżej, s. 104-105.

³⁰ Caballero, zob. przypis nr 18, s. 109-112 oraz 120-122; Karlos Castilla Juárez, „¿Control interno o difuso de convencionalidad? Una mejor idea: la garantía de los tratados”, *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, Vol. XIII (2013), s. 56; Miriam Henríquez Viñas, „La Polisemia del Control de Convencionalidad Interno”, *24 International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional* (Colombia) 113 (2014), s. 132-134.

³¹ Sergio García Ramírez, „El control judicial interno de convencionalidad”, *Ius: Revista del Instituto de Ciencias Jurídicas de Puebla*, nr 28 (2011), s. 133-139; Cançado, zob. przypis nr 4 powyżej, s. 310-314; Hitters, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 708-709.

³² Nogueira, zob. przypis nr 12 powyżej, s. 72.

³³ Juan Carlos Hitters, „Control de constitucionalidad y control de convencionalidad. Comparación (Criterios fijados por la Corte Interamericana de Derechos Humanos)”, *Estudios Constitucionales*, vol.7, nr 2 (2009), s. 115, 118 oraz 122; Gonzalo Aguilar Cavallo, „«Afinando las cuerdas» de la especial articulación entre el Derecho Internacional de los Derechos Humanos y el Derecho Interno”, *Estudios Constitucionales*, vol. 11 N° 1 (2013), s. 642-643; Nogueira, zob. przypis nr 12 powyżej, s. 58-59, 62-63 oraz 90-98.

³⁴ Meier, zob. przypis nr 20 powyżej, s. 333; Humberto Nogueira Alcalá, „El control de convencionalidad y el diálogo interjurisdiccional entre tribunales nacionales y la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Revista de Derecho Constitucional Europeo*, vol. 10, N° 19 (2013), s. 222; Aguilar, zob. przypis nr 33 powyżej, s. 636 i 645.

danego orzeczenia. Innymi słowy, uznaje, jego „*res interpretata*”³⁵ wywołuje skutek „*erga omnes*”.³⁶

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku *miękkiego prawa* tworzonego przez inne organy traktatowe działające na rzecz praw człowieka: komitety i komisje. Choć *miękkie prawo* nie posiada mocy wiążącej, ma dziś kluczowe znaczenie, ponieważ wskazuje, w jaki sposób organy te „widzą” lub rozumieją traktaty, które winny interpretować. I to właśnie na podstawie *miękkiego prawa* ci „światowi cenzorzy” oceniają, czy państwa przestrzegają praw człowieka, co sprawia, że legitymacja państw jest od tego uzależniona.³⁷

Mamy zatem do czynienia z istnieniem *dwóch równoległych porządków prawnych*, krajowego i międzynarodowego, gdzie ten drugi porządek nakazuje całkowite posłuszeństwo pierwszemu.

3. Stosunek między tymi dwoma równoległymi porządkami prawnymi

Nawet jeśli nie jest to jedyny czynnik – ponieważ wszystkie czynniki wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają – dla lepszego zrozumienia powyższego absolutnie konieczne jest uwzględnienie w szczególności wspomnianej już zasady „minimalnego standardu”, która jest powiązana i wywodzi się z wielostronnego, konsensusalnego rodowodu traktatów dotyczących praw człowieka.

Jeżeli przyjrzymy się temu zagadnieniu uważnie, sytuacja okaże się zaskakująca. Istotnie, fakt, iż interpretacja traktatów dotyczących praw człowieka, dokonana przez ich organy traktatowe jest uważana za „minimalny standard”, oznacza, że ich obrońcy przyjmują za pewnik, że ich sposób pojmowania tych praw jest poprawny i niepodważalny, lub, jeśli wolimy, że nie może być błędny. Można zatem mówić w tym kontekście o swego rodzaju „kompleksie nieomyślności”.

³⁵ Carbonell, zob. przypis nr 24 powyżej, s. 79-83; Nogueira, zob. przypis nr 34 powyżej, s. 233 i 245; Ferrer, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 655-682 oraz 688-693.

³⁶ María Angélica Benavides Casals, „El efecto *erga omnes* de las sentencias de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional*, N° 27 (2015), s. 141-166; Hitters, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 695-710; Ferrer, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 652-655, 662-677 oraz 688-693.

³⁷ Max Silva Abbott, „Algunos de los nuevos derechos humanos como instrumentos de dominación”, [w:] Manuel Ramos-Kuri, Augusto Herrera Frago, Manuel Santos, red, *El Embrión Humano. Una Defensa Desde la Antropología, la Biología del Desarrollo y los Derechos Humanos*, Tirant Lo Blanch 2019, s. 505-510.

Powyższe wynikałoby z faktu, że oryginalne traktaty są produktem międzynarodowego konsensusu, czy to regionalnego, czy powszechnego, dlatego też nie do przyjęcia jest uznanie, że konsensus ten może być błędny. Właśnie dlatego zwrócono uwagę, że to prawo międzynarodowe staje się obecnie nowym „prawem naturalnym”, mimo że zostało stworzone, a nie odkryte, do tego stopnia, że nawet niektórzy jego obrońcy nadają mu dziś niemal półboski charakter. Należy jednak pamiętać, że ten pierwotny konsensus został „przechwycony” i przysłonięty przez monopolistyczne przywództwo i niekontrolowaną interpretację dokonywaną przez te organy stojące na straży ochrony praw człowieka.

W konsekwencji, za pomocą wspomnianego „autorytatywnego kryterium”, owi „cenzorzy świata” dążą do zmonopolizowania pojęcia dobra i zła na poziomie globalnym, domagając się całkowitego posłuszeństwa ze strony demokratycznych krajowych systemów prawnych, celem osiągnięcia swej legitymizacji (dyktatury nie biorą ich pod uwagę).

Organy te wymagają przedkładania przez państwa „okresowych sprawozdań” w celu „monitorowania podjętych zobowiązań” i „mogą formułować takie spostrzeżenia i rekomendacje, jakie uznają za stosowne” (lub wydawać wyroki w odniesieniu do państw, jeśli organem tym jest trybunał), w celu zagwarantowania „stopniowego przestrzegania” podmiotowych traktatów.³⁸

³⁸ Organami stojącymi na straży przestrzegania traktatów dotyczących praw człowieka w regionie są:

- a) „Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka” i „Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka”, utworzone na mocy „Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka, „Pakt z San Jose, Kostaryka”” (odpowiednio art. 33-51, 70 i 73; oraz 33 i 52-73).
- b) Międzyamerykańska konwencja w sprawie zapobiegania torturom i karania za ich stosowanie, odnosi się do tych samych organizacji (art. 17).
- c) „Międzyamerykańska Rada Gospodarcza i Społeczna” oraz „Międzyamerykańska Rada Edukacji, Nauki i Kultury”, ustanowione w Protokole dodatkowym do Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka o prawach gospodarczych, społecznych i kulturalnych („Protokół z San Salvador”) Możliwe jest również zwrócenie się do Komisji i Trybunału Międzyamerykańskiego (art. 19).
- d) „Międzyamerykańska Komisja Kobiet” została utworzona na mocy Międzyamerykańskiej konwencji o zapobieganiu, karaniu i wyeliminowaniu przemocy wobec kobiet, „Konwencji z Belém do Pará” (art. 10, 11 oraz 19).
- e) Międzyamerykańska konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem; odpowiednie kwestie są również kierowane do Komisji i Międzyamerykańskiego Trybunału (art. XIII and XIV).
- f) „Komitet ds. Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Osób Niepełnosprawnych” został utworzony na mocy Międzyamerykańskiej Konwencji o eliminacji wszelkich

Powyższe tłumaczy, dlaczego ten równoległy międzynarodowy porządek prawny wymaga, aby krajowe systemy prawne bezzwłocznie dostosowywały się do jego kryteriów, traktowanych jako „minimalny standard”, przekraczając ten standard, jeśli to możliwe, lecz nigdy nie stając z nim w sprzeczności.³⁹

Niezależnie jednak od tego, czy sytuacja ta posiada legitymację, czy też nie, niemożliwe jest, by krajowe systemy prawne tak szybko dostosowywały się do ewoluującej i elastycznej interpretacji prawa międzynarodowego.⁴⁰ A z pewnością jest to jeden z powodów pojawienia się w orzecznictwie Trybunału Międzypamerykańskiego doktryny kontroli konwencyjności, która nakazuje sędziom krajowym priorytetowe traktowanie kryteriów międzynarodowych nad lokalnymi przy rozstrzygnięciu spraw dotyczących praw człowieka, jak wspomniano wcześniej.

Tak oto, dzięki kontroli konwencyjności, ten „minimalny standard” wynikający z orzecznictwa Trybunału Międzypamerykańskiego zawsze, ale to zawsze zwycięża.⁴¹ Najwyraźniej dzieje się tak wskutek niestosowania krajowych przepisów

---

form dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Możliwa jest również skarga do Komisji i Międzypamerykańskiego Trybunału (art. VI).

g) „Międzypamerykański Komitet ds. Zapobiegania i Eliminacji Rasizmu, Dyskryminacji Rasowej oraz Wszelkich Form Dyskryminacji i Nietolerancji” został utworzony na mocy Międzypamerykańskiej Konwencji przeciwko rasizmowi, dyskryminacji rasowej i pochodnym formom nietolerancji. Na tej samej zasadzie, możliwe jest również zwrócenie się do Komisji i Trybunału Międzypamerykańskiego (art. 15).

h) Te same organizacje są wymienione w Międzypamerykańskiej Konwencji przeciwko wszelkim formom dyskryminacji i nietolerancji (art. 15).

i) Wreszcie, poza zadaniami przypisanymi również Komisji i Międzypamerykańskiemu Trybunałowi (art. 36), na mocy Międzypamerykańskiej Konwencji o ochronie praw człowieka osób starszych (art. 33-35) powołano „Konferencję Państw-Stron” i „Komitet Ekspertów”.

³⁹ Eduardo Ferrer Mac-Gregor i Carlos María Pelayo Möller, *Las obligaciones generales de la Convención Americana sobre Derechos Humanos (Deber de respeto, garantía y adecuación de derecho interno)*, UNAM / Instituto de Investigaciones Jurídicas / Comisión Nacional de los Derechos Humanos, *passim* (2017).

⁴⁰ Max Silva Abbott, „La doctrina del control de convencionalidad: más problemas que soluciones”, [w:] Max Silva Abbott red., *Una Visión Crítica del Sistema Interamericano de Derechos Humanos y Algunas Propuestas Para Su Mejor Funcionamiento*, Tirant Lo Blanch 2019, s. 200-205.

⁴¹ Na przykład, wskutek obniżenia statusu dziecka nienarodzonego (Inter-American Court of Human Rights, *Case of Artavia Murillo et al. (In Vitro Fertilization) v. Costa Rica*. Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs. Orzeczenie z dnia 28 listopada 2012 r. Seria C N° 257); ewolucji pojęcia rodziny (Inter-American Court of Human Rights, *Case of Atala Riffo ad daughters v. Chile*. Merits, Reparations and Costs. Orzeczenie z dnia 24 lutego 2012 r. Seria C N° 239); nowych form dyskryminacji (Inter-American Court of Human Rights, *Case*

na korzyść norm międzynarodowych. Jednak taka sama sytuacja ma miejsce w przypadku „interpretacji według wykładni zgodności”, ponieważ kieruje się ona i jest zdominowana przez te zewnętrzne kryteria, przez co jej skutki mogą być równie drastyczne, jak w przypadku ich niestosowania.⁴² I wreszcie, dzieje się tak również w przypadku zastosowania standardu krajowego – jako że taka możliwość istnieje i została zatwierdzona – tylko z uwagi na fakt, że ów „minimalny standard” został przyjęty i przekroczony. W konsekwencji, pośrednio lub bezpośrednio, zawsze stosuje się kryteria tego równoległego prawa międzynarodowego.

Dlatego też to zawsze prawo krajowe musi dostosowywać się do prawa międzynarodowego, a nie odwrotnie. W ten sposób między państwami a prawem międzynarodowym dochodzi do znamiennego „prawnego przewrotu kopernikańskiego”, gdy państwa zostają zdominowane przez swe własne dzieło.

Rzecz jasna, o powyższym się nie wspomina, przynajmniej otwarcie. W zamian wskazuje się, że nie będzie istniała żadna hierarchia między prawem krajowym a międzynarodowym,⁴³ jako że oba systemy muszą współpracować w ramach wspólnego zadania, jakim jest ochrona praw człowieka,⁴⁴ z możliwością odwołania się do jednego lub do drugiego zgodnie z zasadą „*pro homine*”,⁴⁵ niezależnie od formalnych zasad obowiązujących w każdym z nich.⁴⁶

Niemniej jednak, prawo międzynarodowe zawsze triumfuje, zarówno przez wzgląd na „formę”, jak i „treść”. Ze względu na formę, ponieważ ustanawia zasady wzajemnych relacji obu porządków prawnych (głównie dzięki zasadzie „*pro homine*”); a pod

---

of Pavez Pavez v. Chile. Merits, Reparations and Costs. Orzeczenie z dnia 4 lutego 2022 r. Seria C N° 449) czy własności rdzennych mieszkańców (Inter-American Court of Human Rights, *Case of the Afro-descendant Communities displaced from the Cacarica River Basin (Operation Genesis) v. Colombia*. Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs. Orzeczenie z dnia 20 listopada 2013 r. Seria C N° 270). Wszystkie te kwestie wywierają wpływ na systemy prawne w regionie.

⁴² Częściowo i pośrednio, Sagüés, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 17-18.

⁴³ Paola Andrea Acosta Alvarado, „Zombis vs. Frankenstein: sobre las relaciones entre el Derecho Internacional y el Derecho interno”, *Estudios Constitucionales*, vol. 14 N° 1 (2016), s. 29-31 oraz 53-55; Aguilar i Nogueira, zob. przypis nr 13 powyżej, s. 16; Castilla, zob. przypis nr 25 powyżej, s. 598.

⁴⁴ Murillo, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 25.

⁴⁵ Castilla, zob. przypis nr 10 powyżej, s. 149-153; Caballero, zob. przypis nr 18 powyżej, s. 109-112, 128 oraz 130; Nogueira, zob. przypis nr 18 powyżej, s. 1202-1203.

⁴⁶ Henríquez and Núñez, zob. przypis nr 22 powyżej, s. 338-339; partly, Nash and Núñez, zob. przypis nr 26 powyżej, s. 224-225; Acosta, zob. przypis nr 43 powyżej, s. 33 (ostrzegając przed tą sytuacją, z rozmaitych perspektyw i przy użyciu różnorodnej terminologii).

względem treści, gdyż na mocy „minimalnego standardu” kryteria międzynarodowe zawsze przeważają, czy to w sposób otwarty, czy też ukryty.⁴⁷

Z tego też powodu jest wysoce dyskusyjne, czy prawo międzynarodowe dotyczące praw człowieka ma dziś charakter „pomocniczy”, jak twierdzą jego orędownicy.⁴⁸

Powyższe oznacza, iż rola państw (przynajmniej tych demokratycznych) stawałaby się w coraz większym stopniu wspierająca i drugorzędna, ograniczająca się do pokornego stosowania się do międzynarodowych kryteriów lub ich udoskonalania (tracąc tym samym znaczną część suwerenności i demokratycznego samostanowienia), stając się swego rodzaju amplifikatorem tych kryteriów i oddając do ich dyspozycji wszystkie swe zasoby celem ich urzeczywistnienia. Z tego też powodu kontrola konwencyjności ma być również stosowana w odniesieniu do władzy wykonawczej i ustawodawczej,⁴⁹ tak by wprowadzane przez nie akty prawne (ustawy, zarządzenia, rozporządzenia itp.) nie odbiegały od orzecznictwa Trybunału, dążąc do osiągnięcia swoistego monizmu prawnego.

W podobny sposób demokratyczne decyzje byłyby ograniczane przez „minimalny standard”,⁵⁰ tworząc rodzaj demokracji, która – z perspektywy podejścia hierar-

⁴⁷ Max Silva Abbott, „El control heterónomo de convencionalidad”, [w:] Manuel Núñez Poblete red., *Derecho Internacional, Derechos Humanos y Democracia. Liber Amicorum Eduardo Vio Grossi*, Universitarias de Valparaíso 2022 (rozwiniecie tej idei; wkrótce w druku).

⁴⁸ Juana Ibáñez Rivas, „Control de convencionalidad: precisiones para su aplicación desde la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Anuario de Derechos Humanos*, vol. 8 (2012), s. 112; Manuel Núñez Poblete, „Introducción al concepto de identidad constitucional y a su función frente al derecho supra nacional e internacional de los derechos de la persona”, *Ius et Praxis*, vol. 14 N° 2 (2008), s. 351-353; Karlos Castilla Juárez, „La independencia judicial en el llamado control de convencionalidad interamericano”, *Estudios Constitucionales*, vol. 14 N° 2 (2016), s. 86-87 oraz 90; Néstor P. Sagüés, „El Control de Convencionalidad en Argentina. ¿Ante las Puertas de la «Constitución Convencionalizada?»”, *Conselho Nacional de Justiça* 2016, s. 112; Eduardo Vio Grossi, „Jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos: ¿del control de convencionalidad a la supra nacionalidad?”, *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. XXI (2015), s. 100-101.

⁴⁹ Eduardo Ferrer Mac-Gregor, „Control de Convencionalidad (Sede Interna)”, [w:] Mac-Gregor et al., red., *Diccionario de Derecho Procesal Constitucional y Convencional: Instituto de Investigaciones Jurídicas*, Universidad Nacional Autónoma de México 2014, s. 238; Nogueira, zob. przypis nr 12 powyżej, s. 85, 93-94, 102-103 oraz 128; Sagüés, zob. przypis nr 27, s. 18; Contreras, zob. przypis nr 29 powyżej, s. 255-257.

⁵⁰ Aguilar, zob. przypis nr 6 powyżej, s. 337-365; Víctor Bazán, „El Control de Convencionalidad: Incógnitas, Desafíos y Perspectivas”, [w:] Víctor Bazán i Claudio Nash, *Justicia Constitucional y Derechos Fundamentales. El Control de Convencionalidad 2011*, Universidad de Chile 2012, s. 30; Hitters, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 705-707; Ibáñez, zob. przypis nr 48 powyżej, s. 103-104 oraz 109-113; Nash, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 498-499.

chicznego – jest „nadzorowana” lub „chroniona” przez owe międzynarodowe prawa człowieka. Poprzez stosowanie kontroli konwencyjności, sędziowie krajowi staliby się w ten sposób pierwszymi stróżami gwarantującymi ich podległość,⁵¹ co jest przyczyną, dla której przedstawiciele Trybunału Międzypamerykańskiego promują wzmożony i stanowczy aktywizm judykacyjny.⁵² I to samo może spotkać władzę ustawodawczą.⁵³

Ideą jest uzyskanie rosnącej standaryzacji między tymi dwoma porządkami normatywnymi,⁵⁴ dla których Trybunał Międzypamerykański miałby stać się trybunałem konstytucyjnym na skalę całego kontynentu,⁵⁵ a Amerykańska Konwencja Praw Człowieka – kontynentalną konstytucją.⁵⁶ W związku z powyższym, wszystkie państwa demokratyczne miałyby stosować *res interpretata* tego

⁵¹ Armin von Bogdandy *et al.*, „A manera de prefacio. *Ius Constitutionale Commune en América Latina: un enfoque regional del constitucionalismo transformador*”, [w:] Armin von Bogdandy, Mariela Morales Antoniazzi, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, red., *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Textos Básicos Para Su Comprensión*, op. cit., s. 34; Murillo, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 20; García Jaramillo, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 138.

⁵² Sergio García Ramírez, „Sobre el control de convencionalidad”, *Pensamiento Constitucional*, № 22 (2016), s. 182; Armin von Bogdandy, „*Ius constitutionale commune en América Latina. Aclaración conceptual*”, [w:] Armin von Bogdandy, Mariela Morales Antoniazzi, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, red., *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Textos Básicos Para Su Comprensión*, op. cit., s. 156-161; García Jaramillo, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 134, 136-143, 158-160 oraz 162; Piovesan, zob. przypis nr 5 powyżej, s. 78 oraz 80-81.

⁵³ Néstor P. Sagüés, „Nuevas fronteras del control de convencionalidad: el reciclaje del derecho nacional y el control legisferante de convencionalidad”, *Revista de Investigações Constitucionais*, vol. 1 № 2 (2014), s. 26-27; Morales, zob. przypis nr 1 powyżej, s. 433-434; Sagüés, zob. przypis nr 25 powyżej, s. 276.

⁵⁴ Filiberto Manrique Molina *et al.*, „Los retos y dificultades operativas del control de convencionalidad: una mirada desde el sistema jurídico mexicano”, *Conflicto & Sociedad*, Vol. 3, №2 (2015), s. 20-21; Ibáñez, zob. przypis nr 5 powyżej, s. 69-70.

⁵⁵ Ariel E. Dulitzky, „An Inter-American Constitutional Court? The Invention of the Conventionality Control by the Inter-American Court of Human Rights”, 50 *Texas International Law Journal* 46 (2015), s. 64-65; Lawrence Burgorgue-Larsen, „La Corte Interamericana de Derechos Humanos como Tribunal Constitucional”, [w:] Armin von Bogdandy, Héctor Fix-Fierro, Mariela Morales Antoniazzi, red., *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Rasgos, Potencialidades y Desafíos*, op. cit., s. 421-457; Binder, zob. przypis nr 25 powyżej, s. 169-170; Eduardo Ferrer Mac-Gregor, „El control difuso de convencionalidad en el Estado constitucional”, s. 187-188, <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/6/2873/9.pdf> (ostatnia wizyta 3 listopada 2023 r.).

⁵⁶ Nogueira, zob. przypis nr 18 powyżej, s. 1188; Bazán, zob. przypis nr 50 powyżej, s. 25; Néstor P. Sagüés, „El ‘control de convencionalidad’, en particular sobre las constituciones nacionales”, *La Ley* (2009), s. 3-4, https://www.joseperezcorti.com.ar/Archivos/DC/Articulos/Sagues_Control_de_Convencionalidad_LL_2009.pdf (ostatnia wizyta 3 listopada 2023 r.).

trybunału ze skutkiem *erga omnes*, poprzez działanie swych rodzimych sędziów (i innych władz) w ramach doktryny kontroli konwencyjności. Ten system orzeczeń o charakterze precedensowym⁵⁷ (nie zapominajmy, że stanowią one jedynie „standard minimalny”) ma na celu ujednoczenie krajowych systemów prawnych i ustanowienie swoistego rodzaju „ładu publicznego”,⁵⁸ czy też stworzenie na kontynencie „międzyamerykańskiego *ius commune*”,⁵⁹ prowadząc do stworzenia czegoś na kształt globalnego konstytucjonalizmu.⁶⁰

Zatem fundamentem legitymizacji tego procesu prymatu prawa międzynarodowego jest „minimalny standard” (który staje się coraz bardziej wyśrubowanym wymogiem z tytułu „zasady progresywnego rozwoju” lub „braku regresu”); narzędziem otwierającym wrota do bezpośredniego lub pośredniego stosowania prawa międzynarodowego jest zasada „*pro homine*”; a kontrola konwencyjności stałaby się praktycznym i konkretnym rozwiązaniem stosowanym we wszystkich wyżej wymienionych przypadkach.⁶¹

4. Ku jednej myśli objętej ochroną państwa

Nadzwyczajny prestiż, jakim na Zachodzie nadal cieszą się prawa człowieka, idący w parze z pracą organów monitorujących, uzbrojonych w „kompleks nieomyślności”, narzuca, z coraz mniejszą dozą pozorów, jeden sposób myślenia, któremu coraz trudniej się oprzeć, ponieważ obecnie uważa się, że nikt nie może być

⁵⁷ Caballero, zob. przypis nr 18 powyżej, s. 133; Sagüés, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 18; Hitters, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 705 i 707 (podobne idee, przedstawione z różnych perspektyw i z różnym stopniem szczegółowości).

⁵⁸ Manuel Becerra Ramírez, „La jerarquía de los tratados en el orden jurídico interno. Una visión desde la perspectiva del Derecho Internacional”, [w:] Sergio García Ramírez i Mireya Castañeda Hernández, red., *Recepción Nacional del Derecho Internacional de los Derechos Humanos y Admisión de La Competencia de La Corte Interamericana*, Universidad Nacional Autónoma de México 2009, s. 301-304; Humberto Nogueira Alcalá, „El uso del derecho convencional internacional de los derechos humanos en la jurisprudencia del Tribunal Constitucional chileno en el período 2006-2010”, [w:] *Revista Chilena de Derecho*, Vol. 39 N° 1 (2012), s. 152; Ferrer, zob. przypis nr 19 powyżej, s. 686 oraz 679-682.

⁵⁹ García Ramírez, zob. przypis nr 52 powyżej, s. 175; Dulitzky, zob. przypis nr 24 powyżej, s. 548; Néstor P. Sagüés, „El «Control de convencionalidad» como instrumento para la elaboración de un *ius commune* interamericano”, s. 449-451 oraz 467, <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/6/2895/15.pdf> (ostatnia wizyta 3 listopada 2023 r.).

⁶⁰ Aguilar, zob. przypis nr 26 powyżej, s. 116, 119 oraz 143; García, zob. przypis nr 1 powyżej, s. 122; Jorge Enrique Carvajal Martínez i Andrés Mauricio Guzmán Rincón, „Las instituciones del Sistema Interamericano de Protección a los derechos humanos: un análisis a sus procedimientos y orientación estratégica”, *Revista Republicana*, vol. 22 (2017), s. 190, 198-203 oraz 205.

⁶¹ Silva, zob. przypis nr 47 powyżej (wkrótce w druku).

tak bezduszny i nikczemny, by nie popierać z entuzjazmem czegoś tak dobrego i niezbędnego dla dzisiejszego świata, jak prawa człowieka,⁶² wyniesione, jak już wspomniano, do rangi nowego „Prawa Naturalnego”.

Z tego właśnie powodu prawa człowieka narzucają swój sposób postrzegania świata (poprzez posiadanie przywileju swego rodzaju *przepustki pierwszeństwa*), czyniąc zdania odrębne lub krytykę coraz trudniejszymi. Dzieje się tak, ponieważ wszystko, czego „dotkną”, staje się dogmatem w naszych społeczeństwach – pomimo coraz wyraźniej zarysowanej hierarchicznej genezy – co określamy mianem „efektu talizmanu” praw człowieka. Ponadto nie wolno nam zapominać, iż prawa te są nieustannie rozbudowywane i rekonstruowane przez „cenzorów świata”, podnosząc poprzeczkę „minimalnego standardu” coraz wyżej, za sprawą zasady progresywnej interpretacji lub braku regresu.

Stali się oni wręcz do tego stopnia dogmatyczni, że ci, którzy nie zgadzają się z ich punktem widzenia, są zazwyczaj oskarżani o arbitralność, dyskryminację lub propagowanie mowy nienawiści. Są to „pojęcia klucze”, które mają na celu natychmiastowe i nieodwołalne wyeliminowanie każdego, kto sprzeciwia się tego rodzaju dominującemu dyskursowi.

W konsekwencji ci, którzy nie akceptują takiego stanu rzeczy, zostaną uznani za „heretyków” naszych czasów, a wręcz za stanowiących zagrożenie dla społeczeństwa. Z tego powodu, w imię tych samych praw człowieka i pomimo ich rzekomo uniwersalnego charakteru, osoby te mogą zostać pozbawione swych własnych praw, gdy sprzeciwią się tego rodzaju „stadnemu myśleniu”, które ostatecznie wzięło górę.

Jednym słowem, tak rozumiane prawa człowieka doprowadziłyby do powstania autentycznej „policji myśli”, ostatecznie zależnej od owych „cenzorów świata”.

I wreszcie, obecnie kolejnym aspektem o ogromnym znaczeniu, wynikającym z zamierzonego podporządkowania demokratycznych krajowych systemów prawnych prawu międzynarodowemu, jest rosnąca rola państwa we wprowadzaniu tych praw w życie, które musi zapewniać całkowite wsparcie na rzecz ich urzeczywistnienia.⁶³ Powyższe zaś wynika z dobrowolnego i suwerennego

⁶² Pośrednio, Aguilar, zob. przypis nr 6 powyżej, s. 344 i 346; Morales, zob. przypis nr 2 powyżej, s. 273-274; Murillo, zob. przypis nr 27 powyżej, s. 20.

⁶³ Ferrer i Pelayo, zob. przypis nr 39 powyżej, *passim*.

zobowiązania się do ich wdrożenia poprzez podpisanie traktatów, które dały im początek.⁶⁴

Z tego też powodu wskazano, że obecnie konieczne jest zapewnienie merytorycznej treści prawa krajowego. A ponieważ prawa człowieka stały się nową „świecką religią”, ostatecznie mamy do czynienia z „państwami wyznaniowymi”,⁶⁵ zmuszonymi przyjąć tę merytoryczną treść wywodzącą się z „minimalnego standardu”, od czego uzależniona jest ich legitymizacja.

Z tych samych powodów, ponieważ prawom człowieka automatycznie przypisuje się pozytywną treść, muszą one dotyczyć wszystkich sfer życia.⁶⁶ Tym samym dostarczają państwu doskonałej wymówki do ingerowania we wszystkie obszary życia swych obywateli (życie, rodzina, dzieciństwo, seksualność, wolność sumienia, poglądów, własności itp.). Dlatego też, zamiast stanowić swego rodzaju „tarczę” chroniącą przed określoną ingerencją państwa w celu zagwarantowania pewnego obszaru wolności, dzisiejsze prawa człowieka mają wręcz przeciwny charakter.

5. Kilka wniosków

Być może najważniejszym jest uświadomienie sobie, że zwolennicy tego procesu zmierzają do stworzenia dwóch równoległych porządków prawnych, wśród których prawo międzynarodowe odgrywa rolę dominującą i legitymizującą, obdarzając je nieomyślnością i niekwestionowaną wyższością (niemal deifikacją), uznając je za „minimalny standard” i usiłując przeistoczyć państwa w czysto wykonawcze instrumenty prawa międzynarodowego. Dzieje się tak, ponieważ prawo międzynarodowe zawsze może modyfikować prawo krajowe, lecz nie *vice versa*, chyba że w celu udoskonalenia prawa międzynarodowego.

W ten sposób rodzi się „heteronomiczna kontrola konwencyjności”, która wymusza na prawie krajowym permanentną adaptację.⁶⁷

⁶⁴ Bazán, zob. przypis nr 25 powyżej, s. 173-174; Sergio García Ramírez, „Admisión de la competencia contenciosa de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, [w:] Sergio García Ramírez i Mireya Castañeda Hernández, red., *Recepción Nacional del Derecho Internacional de los Derechos Humanos y Admisión de La Competencia de la Corte Interamericana*, Universidad Nacional Autónoma de México 2009, s. 28-31; Aguilar, zob. przypis nr 26 powyżej, s. 137 i 158.

⁶⁵ „Leyes LGTBI: el nuevo confesionalismo de Estado”, *Acepresa*, 7 października 2016 r., <https://www.acepresa.com/sociedad/leyes-lgtbi-el-nuevo-confesionalismo-de-estado/> (ostatnia wizyta 6 listopada 2023 r.).

⁶⁶ Cançado, zob. przypis nr 4 powyżej, s. 87-88, 179-180, 279, 366 oraz 413-424.

⁶⁷ Silva, zob. przypis nr 47 powyżej (wkrótce w druku).

Dzisiejsze prawa człowieka, „świecka religia” naszych czasów, dążą do osiągnięcia jednolitego myślenia, poprzez przekształcenie tego, czego bronią, w dogmat („efekt talizmanu”) i zabronienie sprzeciwu. Jednak z uwagi na to, że podlegają ciągłej rozbudowie i rekonstrukcji, i nie są rzeczywistością możliwą do odkrywania, lecz do wykreowania, prawa człowieka stanowią idealnego konia trojańskiego służącego wprowadzaniu treści upragnionych przez „cenzorów świata”, a tym samym narzucaniu społeczeństwom „ludzkich obowiązków”, będąc obdarzonymi domniemaniem legalności i uznawanymi za rodzaj nowego „prawa naturalnego”.

Z tego też powodu prawa człowieka pozwalają państwu ingerować we wszystkie kwestie i wszystko regulować, przeistaczając się w „Wielkiego Brata”, który ustanawia i promuje te prawa, karze tych, którzy je łamią i zapobiega ich naruszaniu w przyszłości. W konsekwencji i paradoksalnie, prawa człowieka, jakie znamy, zamiast stanowić ochronę naszych wolności, stają się nową formą totalitaryzmu i subtelnym, acz skutecznym instrumentem dominacji.

Bibliografia

- Max Silva Abbott, Ligia de Jesús Castaldi (2016), “¿Se comporta la Corte Interamericana como tribunal (internacional)? Algunas reflexiones a propósito de la supervisión de cumplimiento del *Caso Artavia Murillo vs. Costa Rica*”, *Prudentia Iuris*, vol. 82.
- Max Silva Abbott (2019), “Algunos de los nuevos derechos humanos como instrumentos de dominación”, in: Manuel Ramos-Kuri, Augusto Herrera Fragosó, Manuel Santos, eds, *El Embrión Humano. Una Defensa Desde la Antropología, la Biología del Desarrollo y los Derechos Humanos*, Tirant Lo Blanch.
- Susana Albanese, “La fórmula de la cuarta instancia”, p. 7, in LexisNexis, Lexis N° 0003/001051, <http://www.villaverde.com.ar/archivos/File/docencia/unlz-alimentos/Bibliografia/cuarta-instancia-Albanese.pdf>.
- Humberto Nogueira Alcalá (2011), “Los desafíos del control de convencionalidad del *corpus iuris* interamericano para las jurisdicciones nacionales”, *Boletín Mexicano de Derecho Comparado [BMDC]*, vol. 45, no. 135 (Sept. 26, 2011).
- Humberto Nogueira Alcalá (2012), “Diálogo Interjurisdiccional, Control de Convencionalidad y Jurisprudencia del Tribunal Constitucional en el Período 2006-2011”, *Estudios Constitucionales*, vol. 10 no. 2.
- Humberto Nogueira Alcalá (2012), “El uso del derecho convencional internacional de los derechos humanos en la jurisprudencia del Tribunal Constitucional chileno en el período 2006-2010”, in: *Revista Chilena de Derecho*, Vol. 39 N°1.
- Humberto Nogueira Alcalá (2013), “Diálogo interjurisdiccional y control de convencionalidad entre los tribunales nacionales y la Corte Interamericana de

- Derechos Humanos en Chile”, *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. 19.
- Humberto Nogueira Alcalá (2013), “El control de convencionalidad y el diálogo interjurisdiccional entre tribunales nacionales y la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Revista de Derecho Constitucional Europeo*, vol. 10, N° 19.
- Humberto Nogueira Alcalá ed. (2014), *La Protección de los Derechos Humanos y Fundamentales de Acuerdo a la Constitución y El Derecho Internacional de los Derechos Humanos*, Librotecnia, Santiago.
- Paola Andrea Acosta Alvarado (2016), “Zombis vs. Frankenstein: sobre las relaciones entre el Derecho Internacional y el Derecho interno”, *Estudios Constitucionales*, vol. 14 N° 1.
- Sergio Fuenzalida Bascuñán (2015), “La jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos como fuente del derecho. Una revisión de la doctrina del «examen de convencionalidad»”, in: *Revista de Derecho* (Valdivia, Chile), Vol. XXVIII N° 1.
- Víctor Bazán (2010), “Entorno al control de las inconstitucionalidades e inconventionalidades omisivas”, *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. 14.
- Christina Binder (2010), “¿Hacia una Corte Constitucional de América Latina? La jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos con un enfoque especial sobre las amnistías”, in: Armin von Bogdandy, Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Mariela Morales Antoniazzi, eds, *La Justicia Constitucional y Su Internacionalización. ¿Hacia Un Ius Constituionale Commune en América Latina? Tomo II*, Unam / Max-Planck-Institut für a Usländisches Öffentliches Recht und Volkerrecht / Instituto Iberoamericano de Derecho Constitucional.
- Armin Von Bogdandy, Mariela Morales Antoniazzi, Eduardo Ferrer Mac-Gregor eds. (2017), *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Textos Básicos Para Su Comprensión*, Instituto de Estudios Constitucionales del Estado de Querétaro / Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law.
- Armin Von Bogdandy; Héctor Fix-Fierro; Mariela Morales Antoniazzi eds. (2014), *Ius Constitutionale Commune en América Latina. Rasgos, Potencialidades y Desafíos*, UNAM / Max-Planck-Institut für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht / Instituto Iberoamericano de Derecho Constitucional.
- Ernesto Rey Cantor (2008), “Controles de convencionalidad de las leyes”, in: Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Arturo Zaldívar Lelo de Larrea, eds, *La Ciencia del Derecho Procesal Constitucional. Estudios en Homenaje a Héctor Fix Zamudio en Sus Cincuenta Años Como Investigador del Derecho, Vol. IX. Derechos Humanos y Tribunales Internacionales*, Unam, Instituto Mexicano de Derecho Procesal Constitucional, Marcial Pons.
- Miguel Carbonell, Pedro Salazar (2011), *Derechos Humanos: Un Nuevo Modelo Constitucional*, Universidad Nacional Autónoma de México.
- María Angélica Benavides Casals (2015), “El efecto *erga omnes* de las sentencias de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional*, N° 27.
- Gonzalo Aguilar Cavallo (2009), “La Corte Suprema y la aplicación del Derecho Internacional: un proceso esperanzador”, *Estudios Constitucionales*, vol. 7 N° 1.
- Gonzalo Aguilar Cavallo (2013), “«Afinando las cuerdas» de la especial articulación entre el Derecho Internacional de los Derechos Humanos y el Derecho Interno”, *Estudios Constitucionales*, vol. 11 N° 1.

- Gonzalo Aguilar Cavallo, Humberto Nogueira Alcalá (2016), “El principio favor persona en el derecho internacional y en el derecho interno como regla de interpretación y de preferencia normativa”, *Revista de Derecho Público*, Vol. 84.
- Gonzalo Aguilar Cavallo (2016), “Constitucionalismo global, control de convencionalidad y el derecho a huelga en Chile”, *Anuario Colombiano de Derecho Internacional (ACDI)*, Vol. 9.
- Gonzalo Aguilar Cavallo (2016), “Los derechos humanos como límites a la democracia a la luz de la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Revista da Ajuris* (Porto Alegre), Vol. 43 N° 141.
- Pablo Contreras (2014), “Control de convencionalidad, deferencia internacional y discreción nacional en la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Ius et Praxis*, vol. 20, no. 2.
- Carlos Ayala Corao (2012), “Inconstitucionalidad de la denuncia de la Convención Americana sobre Derechos Humanos por Venezuela”, *Estudios Constitucionales*, vol 10 N° 2.
- David Andrés Murillo Cruz (2016), “La dialéctica entre el bloque de constitucionalidad y el bloque de convencionalidad en el sistema interamericano de derechos humanos”, *Revista de Derecho Público* (Universidad de los Andes, Colombia), N° 36.
- Álvaro Paúl Díaz (2013), “La Corte Interamericana *in vitro*: notas sobre su proceso de toma de decisiones a propósito del caso ‘Artavia’”, *Revista Derecho Público Iberoamericano*, vol. 1 (2).
- Álvaro Paúl Díaz (2017), “The American Convention on Human Rights. Updated by the Inter-American Court”, *Iuris Dictio*, vol. 20.
- Carlos Cerda Dueñas (2017), “La nota diplomática en el contexto del *soft law* y de las fuentes del derecho internacional”, *Revista de Derecho* (Valdivia, Chile), Vol. XXX N°2.
- Ariel Dulitzky (2014), “El impacto del control de convencionalidad. ¿Un cambio de paradigma en el sistema interamericano de derechos humanos?”, in: José Sebastián Elias et al., eds, *Tratado de los Derechos Constitucionales*, 1st ed., Abeledo Perrot.
- Ariel E. Dulitzky (2015), “An Inter-American Constitutional Court? The Invention of the Conventional Control by the Inter-American Court of Human Rights”, 50 *Texas International Law Journal* 46.
- Gonzalo Candia Falcón (2013), “Derechos implícitos y Corte Interamericana de Derechos Humanos: una reflexión a la luz de la noción de Estado de Derecho”, *Revista Chilena de Derecho*, Alfredo Vítolo, “Una novedosa categoría jurídica: el «querer ser». Acerca del pretendido carácter normativo *erga omnes* de la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos. Las dos caras del «control de convencionalidad»”, *Pensamiento Constitucional*, N° 18.
- Eduardo Meier García (2011), “Nacionalismo constitucional y Derecho Internacional de los Derechos Humanos”, *Estudios Constitucionales*, vol. 9 N° 2.
- Hernán Olano García (2016), “Teoría del Control de Convencionalidad”, *Estudios Constitucionales*, vol. 14 N° 1.
- Eduardo Vio Grossi (2015), “Jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos: ¿del control de convencionalidad a la supra nacionalidad?”, *Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. XXI.
- Juan C. Hitters (2008), “¿Son Vinculantes los Pronunciamientos de la Comisión y de la Corte Interamericana de Derechos Humanos? (Control de Constitucionalidad y

- Convencionalidad”), in: *Revista Iberoamericana de Derecho Procesal Constitucional*, no.10.
- Juan Carlos Hitters (2009), “Control de constitucionalidad y control de convencionalidad. Comparación (Criterios fijados por la Corte Interamericana de Derechos Humanos)”, *Estudios Constitucionales*, vol.7, no. 2.
- Juan Carlos Hitters (2013), “Un avance en el control de convencionalidad. (El efecto ‘*erga omnes*’ de las sentencias de la Corte Interamericana)”, *Estudios Constitucionales*, vol.11, no. 2.
- Leonardo García Jaramillo (2016), “De la «constitucionalización» a la cconvencionalización» del ordenamiento jurídico. La contribución a un *ius constitutionale commune*”, *Revista Derecho del Estado*, N° 36.
- Karlos Castilla Juárez (2011), “Un Nuevo Panorama Constitucional para el Derecho Internacional de los Derechos Humanos en México”, *Estudios Constitucionales*, vol. 9 no. 2.
- Karlos Castilla Juárez (2011), “El control de convencionalidad; un nuevo debate en México a partir de la sentencia del caso Radilla Pacheco”, *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, Vol. XI.
- Karlos Castilla Juárez (2013), “¿Control interno o difuso de convencionalidad? Una mejor idea: la garantía de los tratados”, *Anuario Mexicano de Derecho Internacional*, Vol. XIII.
- Karlos Castilla Juárez (2016), “La independencia judicial en el llamado control de convencionalidad interamericano”, *Estudios Constitucionales*, vol. 14 N° 2.
- Héctor Faúndez Ledesma (2004), “El Sistema Interamericano de protección de los Derechos Humanos. Aspectos institucionales y procesales”, *Instituto Interamericano de Derechos Humanos*.
- Eréndira Salgado Ledesma (2012), “La probable inexecución de las sentencias de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Revista Mexicana de Derecho Constitucional*, N° 26.
- Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Carlos Pelayo Möller (2012), “La obligación de ‘respetar’ y ‘garantizar’ los derechos humanos a la luz de la jurisprudencia de la Corte Interamericana”, *Estudios Constitucionales*, vol. 10, no. 2.
- Eduardo Ferrer Mac-Gregor (2013), “Eficacia de la Sentencia Interamericana y la Cosa Juzgada Internacional: Vinculación Directa Hacia Las Partes (*Res Judicata*) E Indirecta Hacia los Estados Parte de la Convención Americana (*Res Interpretata*) (Sobre El Cumplimiento del Caso Gelman vs. Uruguay)”, *Estudios Constitucionales*, vol. 11 no. 2.
- Eduardo Ferrer Mac-Gregor (2013), “El control difuso de convencionalidad en el Estado constitucional”, <https://archivos.juridicas.unam.mx/www/bjv/libros/6/2873/9.pdf>.
- Eduardo Ferrer Mac-Gregor et al., eds. (2014), *Diccionario de Derecho Procesal Constitucional y Convencional: Instituto de Investigaciones Jurídicas*, Universidad Nacional Autónoma de México.
- Eduardo Ferrer Mac-Gregor, Carlos María Pelayo Möller (2017), *Las obligaciones generales de la Convención Americana sobre Derechos Humanos (Deber de respeto, garantía y adecuación de derecho interno)*, UNAM / Instituto de Investigaciones Jurídicas / Comisión Nacional de los Derechos Humanos, *passim*.

- Lorena Fries Monleón (2012), "El Instituto Nacional de Derechos Humanos en Chile y sus desafíos para avanzar hacia una visión integral en el discurso y práctica de los derechos humanos en Chile", *Anuario de Derechos Humanos* (Universidad de Chile), vol. 8.
- José Orozco (2011), "Los Derecho Humanos Y El Nuevo Artículo 1º Constitucional", *Ius: Revista del Instituto de Ciencias Jurídicas de Puebla*, n. 28.
- David Lovatón Palacios (2017), "Control de convencionalidad interamericano en sede nacional: una noción aún en construcción", *Revista Direito & Práxis*, Vol. 8 N° 2.
- Manuel Núñez Poblete (2008), "Introducción al concepto de identidad constitucional y a su función frente al derecho supra nacional e internacional de los derechos de la persona", *Ius et Praxis*, vol. 14 N° 2.
- Manuel Núñez Poblete (2011), "Principios Metodológicos para la Evaluación de los Acuerdos Aprobatorios de los Tratados Internacionales de Derechos Humanos y de las Leyes de Ejecución de Obligaciones Internacionales en la Misma Materia", *Hemicilo: Revista de Estudios Parlamentarios*, vol. 2 no. 4.
- Manuel Núñez Poblete (2012), "Sobre la doctrina del margen de apreciación nacional. La experiencia latinoamericana confrontada y el thelos constitucional de una técnica de adjudicación del DIDH", in: Acosta Alvarado et al., eds, *El Margen de Apreciación En el Sistema Interamericano de Derechos Humanos: Proyecciones Regionales y Nacionales*, Universidad Nacional Autónoma de México.
- Manuel Núñez Poblete ed. (2022), *Derecho Internacional, Derechos Humanos y Democracia. Liber Amicorum Eduardo Vio Grossi*, Universitarias de Valparaíso.
- Cecilia Medina Quiroga (2009), "Los 40 años de la Convención Americana sobre Derechos Humanos a la luz de cierta jurisprudencia de la Corte Interamericana", *Anuario de Derechos Humanos*, Vol. 5.
- Sergio García Ramírez, Mireya Castañeda Hernández eds. (2009), *Recepción Nacional del Derecho Internacional de los Derechos Humanos y Admisión de La Competencia de la Corte Interamericana*, Universidad Nacional Autónoma de México.
- Sergio García Ramírez (2011), "El control judicial interno de convencionalidad", *Ius: Revista del Instituto de Ciencias Jurídicas de Puebla*, no. 28.
- Sergio García Ramírez (2015), "The Relationship Between Inter-American Jurisdiction and States (National Systems): Some Pertinent Questions", *Notre Dame Journal of International & Comparative Law*: Vol. 5: Issue 1, Article 5, L. 116.
- Sergio García Ramírez (2016), "Sobre el control de convencionalidad", *Pensamiento Constitucional*, N° 22.
- Juana Ibáñez Rivas (2012), "Control de convencionalidad: precisiones para su aplicación desde la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos", *Anuario de Derechos Humanos*, vol. 8.
- Juana María Ibáñez Rivas (2017), *Control de convencionalidad*, UNAM / Instituto de Investigaciones Jurídicas / Comisión Nacional de los Derechos Humanos.
- Claudio Nash Rojas (2013), "Control de convencionalidad. Precisiones conceptuales u desafíos a la luz de la jurisprudencia de la Corte Interamericana de Derechos Humanos", *Anuario e Derecho Constitucional Latinoamericano*, vol. 19.
- Claudio Nash Rojas, Constanza Núñez Donald (2017), "Recepción formal y sustantiva del Derecho Internacional de los Derechos Humanos: experiencias comparadas y el caso chileno", *Anuario Mexicano de Derecho Comparado*, vol XLX, núm. 148.

- Néstor P. Sagüés (2003), “Las relaciones entre los tribunales internacionales y los tribunales nacionales en materia de derechos humanos. Experiencias en Latinoamérica”, *Ius et Praxis*, vol. 9, no. 1.
- Néstor P. Sagüés (2009), “El ‘control de convencionalidad’, en particular sobre las constituciones nacionales”, *La Ley*.
- Néstor P. Sagüés (2010), “Obligaciones Internacionales y Control de Convencionalidad”, *Estudios Constitucionales*, vol. 8 no. 1.
- Néstor P. Sagüés (2015), “Las opiniones consultivas de la Corte Interamericana, en el control de convencionalidad”, *Pensamiento Constitucional*, N° 20.
- Néstor P. Sagüés (2016), “El Control de Convencionalidad en Argentina. ¿Ante las Puertas de la «Constitución Convencionalizada?»”, *Conselho Nacional de Justiça*.
- Alfonso Santiago (2009), “El Derecho Internacional de los Derechos Humanos: posibilidades, problemas y riesgos de un nuevo paradigma jurídico”, in: *60 Persona y Derecho*.
- Antonio Cañado Trindade (2006), “El Derecho Internacional de los Derechos Humanos en el siglo XXI”, *Jurídica de Chile*.
- Álvaro Francisco Amaya Villarreal (2005), “El Principio *Pro Homine*: Interpretación Extensiva vs El Consentimiento del Estado”, *International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional*, no. 5.
- Miriam Henríquez Viñas (2014), “La Polisemia del Control de Convencionalidad Interno”, *24 International Law: Revista Colombiana de Derecho Internacional* (Colombia) 113.
- Miriam Henríquez Viñas, José Ignacio Núñez (2016), “El control de convencionalidad: ¿Hacia un no positivismo interamericano?”, *Revista Boliviana de Derecho*, N° 21.
- Alan Diego Vogelfanger (2015), “La creación de derecho por parte de los tribunales internacionales. El caso específico de la Corte Interamericana de Derechos Humanos”, *Pensar en Derecho* (Universidad de Buenos Aires), N° 7, vol. 4.
- Gastón Pereyra Zabala (2011), “El control de convencionalidad en el sistema interamericano de derechos humanos”, *Revista de Derecho* (Montevideo), N° 6.
- Liliana Galdámez Zelada (2007), “Protección de la víctima, cuatro criterios de la Corte Interamericana de Derechos Humanos: interpretación evolutiva, ampliación del concepto de víctima, daño al proyecto de vida y reparaciones”, *Revista Chilena de Derecho*, vol. 34, no. 3.